

- ARAP MEDENİYETİNİN KÖKENİ-

Çev: Doç. Dr. Münir ATALAR*

AÇIKLAMA

Bu yazımızda, Bağdat Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yüksek Araştırmalar Profesörü, Irak İlmî Araştırma Kurumu üyesi ve Şam-Arap Dili Kurumu Üyesi, Dr. Naci Ma'ruf tarafından kaleme alınan *el-Asâletü el-Hadâratü el-Arabiyyeti* isimli beşyüz sayfalık Arapça te'lif eser (Beyrut-Lübnan, 1975, Sakâfe Yayınevi, gözden geçirilmiş, ilaveli, 3. baskı) in, "Giriş" bölümünün tercümesini vereceğiz. Ancak eserde, Giriş'ten önce yer alan "İthaf" kısmının da tercümesini verdikten sonra, bir bütün olarak Giriş'in tercümesine geçeceğiz.

Tercümemiz sırasında, yazara katılmadığımız bazı hususlarda, yeri geldiğinde dip notlarımızda işaret edilecektir. Orijinalin sayfa numaraları tercüme metnin sol tarafında satır başlarında gösterilmiştir.

- s.5 - İnsanları karanlıktan aydınlığa çıkararak insanlığın elçisi, beşeriyetin yol göstericisi, insanın insan olduğunu ve insanın insanlığının Âdem'den geldiğini itiraf edene,
- Söz ve uygulamalarıyla bütün dünyada özgürlük, kardeşlik ve eşitlik temelini ilk getirene,
 - Çalışmaya dâvet eden; yoksulluk, hastalık ve cehâlete karşı güven altına alana,
 - Köleleri özgürleştiren ve toplum içinde saygın bir üye kılana,
 - Öndört asır önce, insanın ve hayvanın haklarını kanunlaştıran,
 - Kadının, hayatın bütün yönlerindeki hakkını sağlayana,

* Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

- Meşverete, ilme ve akılcılığa dâvet edene,
- Merhameti, adâleti ve barışı müjdeleyene,
- Arapları haysiyet sahibi ve hatırı sayılır bir millet kılan ilhamcı düşünceye,
- İslâm Arap Medeniyeti'ne taklid, donukluk ve bağımlılık yerine, onurlu, yenilikçi, yaratıcı ve bağımsız bir kimliğe bürünmesini sağlayan yaratıcı düşünceye,

Kureyşli Arap Peygamberi' Efendimiz Hz. Muhammed Resullullah ve temiz âilesi, soylu ve şerefli ashâbi ve tâbiüne ithaftır.

Şimdi de "*Giriş*"in tercümesine geçiyoruz.

Esirgeyen, Bağışlayan Allah'ın adıyla

GİRİŞ

ARAP MEDENİYETİNİN KÖKENİ

Arap Milleti, Câhiliye Devri'nde başlayıp, hızlı bir şekilde, İslâm'da büyüyen; Bağdat Abbasi hilâfeti sırasında Kurtuba Emevîleri'nde; Kâhîre'de, Fâtîmîler döneminde; Asya, Afrika ve Avrupa'daki muhtelif İslâm Devletleri dönemlerinde; zirveye ulaşan, asil bir medeniyet olarak kabul edildiğini rahatlıkla söyleyebileceğimiz bir uygarlığa sahiptir. Ayrıca şunu söyleyebiliriz ki, bu medeniyet taklitçi, veya bağımlı, ya da uzantı (eklentî) bir uygarlık değildir; zira taklit, asâleti engeller; bağımlı bilgi ise gerçek bilgi sayılmaz; uzantılık ise zillet ve boyunduruğu gerektirir.

İslâmî Arap Medeniyeti ve vicdanının canlı kalması, düşünce-
sinin aydın olması, insanların yararına yaratıcı olması ve bu yaratıcılığını koruyabilmesi, insanlığın mutluluğundan sayılabilir. Bu medeniyet, hiçbir zaman taklitle öğünmemiştir. Zira insanın, başkasının sahip olduğu ile değil, kendisinin sahip olduğu ile öğünmesi gerekir. Hâdîs-i şerîfde şöyle geçmektedir: "Bir kimse, ancak kendisinin sahip olduğu ile var olabilir. Ben insanlarla beraberim. Ancak insanlar iyilik yaparsa iyilik yaparım. Onlar kötülük yaparlarsa ben de kötülük yaparım. Ancak içiniz rahat etsin. Zira insanların en iyisi, iyilik yapanları; kötülük yapanların da kötülüklerinden sakı-

1. Yazar, metinde Hz. Muhammed (A.S.) için, "Arapların Peygamberi" ifâdesini kullanmıştır. Oysa Hz. Muhammed, tüm insanlığın peygamberidir. *Zirâ kur'ân'da* Hz. Muhammed için "Ey Muhammed! Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik" buyrulmaktadır. *Kur'ân*, Enbiyâ (XXI) Sûresi, âyet: 107 (Çeviren)

s.8 nanlardır"². Bu soylu Arap Medeniyeti'nin siyâsî ve ma'nevî olmak üzere, her iki yönden de dâhî bir kişilik, özel hükümler, eski ve yeni medeniyetlerin tümünden ayırt edilebileceği mükemmel kanunları vardır. Zira; prensip, metod ve inançlarıyla, bütün dünyadaki prensip, metod ve inançlardan ayrılmaktadır. Ne siyâsî metodları, batının demokrasisi gibidir; ne de arazi tekeli özelliğine sahiptir. Çünkü Araplar, Avrupa'nın tanıdığı iktâ (arazi düzeni) düzenini ne Cahiliye Devrinde, ne de İslâmî Dönem'de tanımışlardır. Arapların tanıdığı düzen; sosyal eşitlik, yoksulluk, hastalık ve cehaletten korunma yönünden modern sosyalizmden daha üstün ve daha mükemmeldir. Arapların diğer yasaları da ne Marksist veya Komünistliktir; ne de Nazi veya Faşistliktir. İnsan haklarını ilân eden, insanları kölelik ve boyunduruktan özgürlüğe kavuşturan (teorik ve pratik olarak), özgürlük, kardeşlik ve eşitlik prensiplerini onlara bağışlayan dünyadaki ilk medeniyettir. Bu sistem, ne sosyal sınıflandırmaya, ne de fanatik milliyetçiliğe inanmaktadır. Tam aksine, kendine özgü bir düzen üzerine kurulmuştur. Bu düzen, modern inanç nitelikleri ve dünyada tanınan düzenlerin hiçbirine uymamaktadır. Zira, sözkonusu düzen ve inançların içindeki en güzel nitelikler, İslâmiyette yer almaktadır. İslâmiyetteki yasalar ise, semavî şeriata dayalıdır. Esasında İslâmiyet Arap Medeniyeti'nin ve gerçek Arap maneviyatının en büyük temsilcisidir³. Hatta şu ana kadarki Arap medeniyetlerinin en mükemmelidir. Bu medeniyet içerisinde gerçekleşen peygamberlik müessesesi ise, bu medeniyetin en belirgin özelliğidir. Bunun içindir ki, İslâmiyet ile Arapçılık, kendi aralarında yardımlaşır ve birbirlerine destek olurlar ve biri, diğerinden ayrılmaz. Belki de herhangi bir Arap, Arapçılığında ileri giderse, müslümanlığa daha yakın olur⁴. Herhangi bir müslüman da müslümanlığında ileri giderse, Arapçılığa, hatta Araplığa yakın olur. Şayet Araplar, Arapça'yı konuşan İslâmiyeti kabul eden tüm Arapları kapsıyorsa ve siyâsî yönden Arap idâresi altında iseler ve onları tek islâmî kültür topluyorsa, bu durumda, Arap milleti içinde ister yabancı, isterse Arap dili veya İslâmî kültürü kapsayan, tüm Arap unsurlarından olan ilim, edebiyat ve san'atın ilk lider ve kâşiflerinin çok sayıda olduğunu görürüz.

2.

3. Hiçbir medeniyet, kendi kendine yetinemez. Nev-i şahsına münhasır sû-i generis (özel) değildir. Medeniyetler arasında, mutlaka karşılıklı etkileşim vardır. Medeniyet, başından itibaren tüm insanlığın ortak malıdır. Yalnızca bir kavmin, milletin malı değildir (Çev.).

4. Yazarın bu fikrine katılmak mümkün değildir. Çünkü İslâm'da kavmiyetçilik yoktur. Ayrıca İslâm'da ruhânîyet de yoktur (Çev.).

s.9 Arap Medeniyeti, o kadar güçlü ve sağlamdır ki, asırlar boyu devam etti ve sonsuza kadar da devam edecektir. Bu sağlamlığını, milletler arasındaki orta bir coğrafi konumda bulunmasına borçludur. Ne doğudaki Hindistan ve Çin Medeniyetleri, ne de batıdaki medeniyetler gibi, dünyanın iki uç noktasındaki medeniyetlere benzememektedir. Bu İslâmî Arap Medeniyeti öyle bir dereceye ulaştı ki, tarihte ilk defa din ile devleti birleştirmeyi gerçekleştirdi. Aynı zamanda ilim ile dini de birleştirenince, insanların inanç ve güvenlerini de sağlamış oldu.

İnsanlara eziyet etmek yerine, kendilerine, inançlarına ve vatanlarına gelen eziyeti uzaklaştırmak ve başkalarına musallat olup, köle etmeyi engellemek; insan haklarını söz ve amel ile ilân etmek ve barışı sağlamak için savaşı meşru' (mübah) kılmıştır. Arap medeniyetinin kendine özgü bir ideolojisi vardır. Arap halkı günümüze kadar, bazılarının zannettiği gibi, boşlukta değil, prensiplerinin zenginliği içinde yaşamaktadırlar. Prensip, düzen ve teorileri başkalarından almaya ihtiyaçları yoktur. Zira Arapların, geçmişte ve günümüzde kendilerine özgü hüviyetleri (kimlikleri), müstakil kişilikleri, asil (soylu) prensipleri, asırlar boyunca deneyimleri, dinleri ve gerçek yaşamlarından doğan, yaratılış ve karakterlerine uygun düzenleri vardır. Arapların islâmî medeniyetleri içinde, felsefi düşünce demek olan hikmet ile şer'î ilimler birleşmiştir. Yani, şeriati, felsefeliştirmişlerdir. Felsefe ve ilimleri şeriata sokabilmişlerdir. Zira, insanın mükemmelliği, akıl ve ilim iledir. İslâm'ın bu medeniyetteki amacı, insan nefisini terbiye etmek, yüce ahlâkla onurlandırmak, sevgi bağlarını kuvvetlendirerek olgunluğa erdirmek, insan varlığını yüceltmek, hayata açılmak, siyasal ve sosyal reformlar yapmak, beşeriyeti; maddeye ibadet yerine manevî işlerle uğraştırmakla, karanlıktan kurtarmaktır.

İnsanoğlu, bütün bunlara dünyada sahip olabilmesi için, "Ey insanoğlu! Sen Rabb'ına kavuşuncaya kadar çalışıp-çabalarsın. Sonunda O'na kavuşacaksın"⁵ âyetinin belirttiği gibi, İslâmiyet'in emrettiği sürekli çalışmayı yapmalıdır.

Belki de bazıları, Arap Medeniyetini, batı ve doğu medeniyetlerinin bazı sıfatlarıyla bağdaştırırlar ve yetersizliği ile geri kalmasını, medeniyeti kabul etmeye hazır olmadıklarını ve kendi kültürlerine şiddetle bağlılıklarını buna bağlarlar. Böyle yapmalarının sebebi, hiç şüphe yok ki, İslâmî Arap Medeniyetinin düzeni, yüce

5. *Kur'an*, İnşikak (LXXXIV) Sûresi, âyet: 6 (Çev.).

örnekleri, soylu karakterleri ve ilim, edebiyat, sanat ve ahlâktaki sayısız yeniliklerine karşı derin bir cehalette oldukları içindir.

s.10 Batılılar, her ne kadar medeniyetlerini bize borçlu olduklarını, birçok parlak dönemlerimizde dünyaya yaydığımız düzen ve prensiplerin çoğunu, "modern çağın yenilikleri" diye, bize iade edip, inkâr ediyorlarsa da, Arapların yüce örnek ve prensiplerle dolu bir kültüre sahip olduklarını unutmuyorlar. Ayrıca unuttukları bir başka şey de, İslâmiyetin, doğruya doğru, eğriye eğri demesiyle de hiçbir kınamayı üzerine almayacağını da akıl edememişlerdir. Yine Arapların; şerefli bir tarihle İslâm dinini, Arapçayı, Arap hattını, özgürlüğü, kardeşliği, eşitliği, insan haklarını ve nereye gittilerse birlikte götürdükleri diğer yasaları bütün ülkelerde, şerefli bir tarih ve güzel ahlâklarıyla tebâruz ettiklerini de unutmuşlardır. Araplar, diğer milletleri kalkındırdıkları ve onları hayata bağladıkları gibi, bütün dünyada ahlâk ve ilmi de yaymaya çalıştılar. Avrupa'da görülen özgürlük, siyâsî ve ilmî, bütün alanlarda sömürgecilikten kurtulması ki devrim olayları, birçok yönü ile Araplara, güzel İslâmî esintilere ve eski çağlardaki parlak kültürlerinin aydınlık ufuklarına borçludur.

Şüphe yok ki zamanımızda Arapların, fırtınaların esip, her tarafı sarstığı; zillete düşmüş haysiyetin, insanlığa geri iade edilmesinde, büyük rolü vardır. Milletlerin elemelerini okşayarak ve yaralarını yeniden sararak, henüz vakit varken doğu ve batı blokları⁶ arasındaki dengeyi sağlamaya çalışmak için fırsat bulunmaktadır. Bu da ancak, Arap milletinin müstakil kişiliği, kişilerin iyi ve kötü oluşlarına olumlu bakışı, bu işlerin bizler için yararlı ve zararlı olanlarının; kültürümüz, tarihimiz ve tabiatımıza aykırı düşmeme esasına dayanarak, hayat tecrübelerimizden doğanını, Arapların İslâm Dinini tesis ettikleri ve muhtelif kültürel düzenlerini kurdukları zaman, dünyanın onları izledikleri ve milletlerin onlara itaat ettikleri beşeriyetin onlarla islah olduğunu, bunu da özellikle düşünce birliği, kültürel, dinî, siyasî ve millî birlikteki etkin bir vesile saydığı Kur'an-ı Kerim dili olan Arapça'yı yaymak için çaba harcadıkları esasına dayanarak varlığını dünyaya kabul ettirebilir. Bunu gerçekleştirmek, ancak yukarıda saydıklarımızla olur. İşte bu nedenle Arapçayı, gölgelendikleri tek bayrak olarak göstermiştir.

s.11 Arap medeniyetin kimliğine gelince, diyebiliriz ki, Arap Medeniyeti, taklide tenezzül etmemiş, bütün gücüyle ve düşünce potansi-

6. Bugün artık Doğu Bloku'ndan söz etmek mümkün değildir. Çünkü iflas etmiştir, yıkılmıştır (Çev.).

yeli ile, ilmin bütün dallarında yaratıcılık, yenilik, buluş ve ustalığa yönelmiştir. Bunun için başkalarından istifâde ettiğine işaret etmek gerekmektedir. Zira, yararlandığı bu bilgiler, taklid ve donukluğu bir tarafa atmak şartıyla ve diğer milletlerin tecrübelerinden faydalanma ve canlılığa delalet etmektedir.

Zira, taklid ve donukluğu bir tarafa bıraktıktan sonra, yararlandığı bilgilerle yetinmemek şartıyla milletlerin tecrübelerinden aktif bir şekilde istifade ettiğini gösterir. Bu konuda Arapların, İslâm Dini'nin usûlünü, hiç kimseden almadıklarını, aksine, Allah'ın vahiy yoluyla gönderdiği Resûl-i Ekrem'den aldıklarını zikretmemiz gerekmektedir.

Yine Araplar, ne Arap dilini, ne de yazısını başkalarından almamış⁸, soylu ahlâk ve yüksek seviyelerini, hiç kimseden esinlenmemişlerdir.

Allahu Teâlâ'nın her iki âlemde emâneti yükletmeyi seçtiği bu soylu milletin⁹ işi, Arapların, bu mesajı yerine ulaştırmayı ve insanlığın seviyesini en üst düzeye yükseltmedeki ehliyetlerine en büyük delildir. Öte yandan çok önemli ve tehlikeli bir husus daha vardır. ki, o da bizim medeniyetimizi düşmanlarımızdan ne düşünce yoluyla, ne de kültürümüze mahsus bir anlamayla almak istemiyoruz. Bunun için, Arap Medeniyeti'nin kişiliğini göstermek için-insanî, tıbbî, matematik, tabiat ve astronomi bilimlerine birşeyler katmanın soyluluğa delâlet etmesi itibariyle, diğer medeniyetlerin tanıyamadıkları yeni konuları dünya medeniyetine ve ilme kattıklarını zikretmek isterim. Ayrıca Arap Medeniyeti'ni, kendisinden önce ve sonra gelen medeniyetlerle karşılaştırmak isterim. Arap keşif ve icadlarının, kendilerinden önceki milletlerin yanlışlarını düzeltmelerinin, Arap milletinin dünya medeniyetine olan önemli medeniyet katkılarından sayıldığı muhakkaktır.

İster kişisel incelemelerimde, araştırmalarımnda ulaştığım; ister başkalarından yararlanarak kaydettiğim tüm araştırma ve fikirle-

8. Eski çağlardan bugüne dek Araplar'ın kendi buluşları olan bir alfabeleri yoktur. Yazıyı ilk kullanan Araplar, Yemen Araplarıdır. Eski Yemen ulusları, önceleri, kuzeyden yani Mezopotam'yalı, Sümer, Bâbil, gibi uluslardan aldıkları çivi yazısını kullanmışlardır. Daha sonra bu yazıyı bırakıp daha kolay ve pratik olan, Fenikeli'lerin Ebcad alfabesini almışlardır. Bu Fenike yazısı Mainliler elinde gelişmiş ve bu gelişmeden de Seba, himyer ve Habeş yazısı çıkmıştır (Prof. Dr. Neşet Çağatay, *100 Soruda İslâm Tarihi*, İstanbul 1972, s. 97) (Çev.).

9. Allah katında bütün insanlar eşittir. Ancak, *Kur'ân'da* Hucurat (XLIX) sûresi, âyet: 13 "Şüphesiz, Allah katında en değerliniz O'na karşı gelmekten en çok sakınanızdır" buyrulmaktadır (Çev.).

s.12 rimde konuya sadık kalmaya çalıştım. Bu nedenle, çoğu zaman bu fikirlerin bazılarını tartışmaya, araştırmaya ve her yönüyle ele almayı gayret ettim. Geri kalan fikirlerin bir kısmını da kullanmaya, veya reddetmeye, ya da tartışmaya çalıştım. Özellikle de yayınladığım kitap, bildiri ve araştırma gibi eserlerimin bir kısmında, ulaştığım özel fikir ve araştırmaları aldım. Diğer taraftan, kendi milletlerinin cehalet ve taassubunu kabul eden, Arap Medeniyeti'nin kıymetini bilerek onun değerini, canlılığını, enginliğini, çeşitliliğini ögen, ölçülü batılı bilginler ve müsteşriklerden araştırmacılarının fikirleri doğrultusunda, batı ve doğu milletleri üzerinde büyük tesiri olduğunu işaret etmeye çalıştım. Benim bu fikirleri, onlardan almanın sebebi de medeniyetimize, dinimize olan bağlılığımızdan dolayı, bu görüşte taraf tutmadığımızı göstermek, ayrıca Avrupalıları kendi dilleri, ağızları ve kalemleri ile, onları suçlamak ve kendilerini bizim medeniyetimizin hakkını vermeye ve kendi medeniyetlerini yermeye, bizzat kendilerini tanık tutmak içindir. Hem medeniyetimizi, batı medeniyetini araştırırken çok az yerlerde ve zikrettiğim batılı bilgin ve müsteşriklerin değinmedikleri konularda, Arap ve müslüman araştırmacıların fikirlerine yer verdim.

Daima Müslüman Arap insanını, Arap ve Müslümanların kendilerinden şüphe etmeleri hususunda ve dinleri, tarihleri ve medeniyetlerini kötüleme hususunda; müsteşriklerin, ırkçıların, yahudilerin ve misyonerlerin etkilerine karşı uyarmaya çalıştım. Başka milletlerin eğitimi ile eğitilmeleri, ülke ve dinlerinin değerini kaybetmesi, değerli gördükleri milletleri ve soylu geçmişlerini unutmaları için, yaratıcı ve yenilikçi güçlerinde onları şüpheye düşürmüştüm.

Dikkat edilecek bir diğer husus da: kitabın kapsadığı düşüncelerin tamamı; ya eski Arap bilginleri veya çağdaş, ya da müslüman ve batılı araştırmacıardan aldığım fikirlerden; ya da Yüksek Öğretmen Okulu (Eğitim Fakültesi), Kraliçe Aliye Fakültesi (Kızlar Fakültesi), İlahiyat Fakültesi, Edebiyat Fakültesi, Bağdat Üniversitesi Yüksek İslâm Araştırmalar Enstitüsü, Câmî'a Fakültesi, Mustansırıyye Üniversitesi İslâmî Araştırmalar Fakültesi ve İmâm A'zam Fakültesi'nde 30 yılı aşkın bir süre ile Dekan, Profösör, konferansçı; Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde master ve doktora ve Bağdat Üniversitesi Yüksek Araştırma öğrencilerine danışmanlık sıfatıyla, İslâm Tarihi ve Arap Medeniyeti konularını işlediğim sıralarda, yaptığım sürekli araştırma ve çalışmalarımın özel sonuçlarından oluşmaktadır.

s.13

Bu fikirler üzerinde; Irak'lı Arap ve yabancı meslektaş ve öğrencilerimle, konuları değişik yönleriyle ele alarak, birçok tartışmalar yaptım. Bu fikirlere inanan nesiller veren bir ekol oluşturduğumu rahatlıkla söyleyebilirim. O nesil, günümüzde, ülkede en yüksek makamlara ulaşan mümtaz ve seçkin öğretmen ve üniversite hocalar kadrosunu oluşturmaktadır. Yetiştirdiğim bu elemanların küçüklerinin büyüklerine ayak uydurmalarını sağladım. Böylece, Irak Üniversiteleri, resmî, yarı resmî, özel fakülteler ve dâireler, bu düşünceleri taşıyan öğrencilerimle dolmuştur. Bizzat benden ders almayanlar; *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, *İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, *Yazarlar Dergisi*, *Kalem Dergisi*, *Yeni Öğretmen Dergisi*, *Nesiller Dergisi*, *İslâm Kardeşliği Dergisi*, *İslâmiyet Dergisi* gibi, Irak'ın önde gelen dergilerinde ve bazı gazetelerinde veya yıllardır Irak Radyosu'ndaki konuşmalarında, televizyon'da yaptığım kültür, medeniyet tarihi konularındaki açık oturumlarda: Avrupa'ya ve özellikle Fransa, İngiltere, İspanya (Endülüs Adaları), Sicilya, Akdeniz, İtalya, Yunanistan, Türkiye, Suriye, Lübnan, Filistin, Tunus, Hicaz, bazı Arap Körfez Ülkeleri'ne yaptığım sayısız seyahatlerimde Arap, müslüman ve yabancılara verdiğim bilgilerden, İslâm Tarihi ve Arap medeniyeti hakkındaki, yalnız veya başkalarıyla birlikte te'lif ettiğim kitap ve tebliğlerimde, çeşitli dönemlerde ilgili sorumlulara ilettiğim hatıra, öneriler ve düşüncelerimi, araştırmalarım, makalelerim, tebliğlerim veya kitaplarımdan oluşan te'lif eserlerimden bilgi edinmişlerdir. Söyleyebilirim ki, te'lif ettiğim her kitap, tebliğ ve araştırma, makale ve yukarıda zikrettiğim konuşmalarında; muhakkak elde ettiğim yeni bir fikir vardır. Dikkati, bize ve uygarlığımızın zenginliğinin önemine çekmişimdir.

s.14

Bu kitabı yazmaya başlarken, kültürümüzün en büyük iki temelini oluşturması itibariyle, Allahu Teâlâ'nın (c.c.) kitabı Kur'ân-ı ve (Hz.) Peygamber'in (S.A.V.) sünnetini dâima göz önünde bulundurdum. Arap Yarımadası'ndan çıkmadan ve dünya ülkelerine yayılmadan önce İslâmiyet'in yaşadığı Arap ortamına muttali olmam için, İslâmiyette ve İslâmiyet'ten önce Arapların yaşam biçimi ile ilgili birçok konuyu, âyet ve hadislerden iktibas ediyordum. Ayrıca Arap milletinin gerçek yönünü, dilini, üzerlerindeki İslâmiyetin etkisini, İslâmiyeti yaymak için Resûl-i Ekrem (S.A.V.) ve ashabının harcadığı olağanüstü çabaları, Allah'ın (c.c) dininin ellerinde yayıldığı Arap milleti kültürünün, bütün dünyada eriştiği soylu sonucu elde edebilmek içindir. Bu nedenledir ki, söz konusu kitapta, araştırdığım konuların her biri ile ilgili olan âyetlerin bir dökümünü vermeye çalıştım.

Bu kitabı yazmamdaki amaç, Allah'a (c.c.), Arap milletine, İslâm Dini'ne, insanlığa, güzel karakter ve güzel ahlâk ve iyi işlere, İslâmiyet'in (bütün insanlığı) dâvet ettiği şerefli niteliklere inanan bir Arap neslini oluşturmaktır. Bunları yapmamın sebebi de, yeni yetişenlerin, İslâm Dini'ne rağbet etmeleri, Arap Tarihi ve Medeniyeti'ne karşı bilgisizliklerini ve İslâmiyetin insanî değerini bildiklerini gördüğüm içindir.

Aynı zamanda bu kitabı ortaya koymaktaki başka bir amacım, Fransız Dr. Le Bonn ve ölçülü diğer batılıların da karar kıldıkları gibi, tüm dünya medeniyetlerinden daha çok insanlığa hizmet eden bu parlak medeniyetten doğan fevkâlede şanı hakkındaki yabancılardan da fikirlerine ve kendi soylu kültürlerine vâkıf olmalarını ve Arap devletinin insanlığın medeniyetinin eşiği olduğunu, yetişen Arap nesline sunmaktır.

Ayrıca, bu verdiğim bilgilerin ışığında, yaşadığımız çağda medeniyetlerini kurmaları, ithal edilen ve bize geçen prensiplerin baskısı altında kalmadan ve yolu kaybetmeden önce, kıymeti bilinen bir ümmet olmamız itibariyle, kendimize uygun prensibi vurgulamaya çalışırsak, Arap ümmetinin, modern dünya medeniyetini kurmadaki önemli rolünü tekrar oynayabileceği itibariyle; atalarının da sunduğu her türlü iyi hizmetlerle, insanlığa hizmet edebilmelerini sağlayabilmek içindir. Ancak bu işin tamamlanması, bizlerin, dinimizin, psikolojimiz, ahlâkımız ve medenî kültürümüzle uygun olan prensiplerini tanımamızla olur. Bu sebeple işlerimizi yoluna koymak için, genel hatları gözden geçirme esasına ve bize uygun temel kuralları tespit etmekle, söz konusu prensiple parlak düzene insanları yeniden dâvet etmekle ve bütün insanlara bu işin önemini açıklamakla ve insanları açık bir Arap dili ve inançlı bir İslâm düşüncesi ile yeniden insanları uyarmaları için Arapları güçlendirmek gerekir. Böylece Araplar, insanların beklenen ümidi ve tekrar âlem-

s.15 lere rahmeti olsunlar. Zira yüce Allah (c.c.) dinini, Alemlere yaymaları ve insanları karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için, bizzat Arapları seçmiştir. Arapların ve onların dışındaki müslümanların üzerine yüklenen bu görev, İslâmiyet ayakta durdukça ve Kur'ân-ı Kerîm okundukça devam edecektir. İslâmiyetin yüceliği, ancak Araplar iledir¹⁰. Zira Araplar, İslâmiyetin temel unsuru olduğu gibi,

10. Hz. Peygamber (S.A.V.) "Arab'ın Acem'e, Acem'in Arab'a üstünlüğü yoktur. Üstünlük takvâdadir" buyurmuştur. Hz. Peygamber, Mekke'de Arapların içinden seçilmiş ve O, Arapça konuştuğu için Kur'ân-ı Kerîm, Arapça olarak gönderilmiştir. Kur'ân Arapça olduğu için, Arapça kutsal sayılmaz. Aynı şekilde Türkçe gönderilseydi Türkçe de kutsal sayılmazdı. Çünkü Allah yalnız Arapça bilir diye bir iddiada bulunulmaz. Zira Allah, seçtiği kulunun dilinde kitabını göndermiştir. Allah Davud Peygamber'e Zebur'u, Hz.

Arapların da, ancak İslâmiyet ve Müslümanlar'la yükselmesi söz konusudur, çünkü Müslümanlar bugün için, dünyada ve siyaset çevrelerinde itibarı sayılan bir gücü oluşturmaktadırlar.

(Kitabın) bu ve bundan önceki baskılarında, siyasî ve askerî konulara girmemeyi amaçladım. Ancak, zorunlu bazı münâsebetlerle bu konulara da kısaca değindim. Ne var ki, aşağıda tespit ettiğim medeniyet konularını, geniş bir şekilde ve detaylı olarak ele aldım:

- Arap uygarlığının varlığı,
- İslâmiyetten önceki dönemde de Arap uygarlığının köklü olduğunun pekiştirilmesi,
- Ayrıca İslâmiyette de hayatın bütün muhtelif yönlerini insanî açıdan kapsayan gelişmenin, ilerlemesinin, yaratıcılığın, yenilikçiliğin de kanıtlanması.

Hiçbir kimsenin ne bir kitabında, ne de bir makalesinde, araştırmadığı uygarlık konularında, detaylı araştırmalar yapmak, benim sürekli kullandığım methodur. Birçok insanın, Arapların mahsûlü değil de batı mahsûlü olduğunu sandığı konuları ele aldım. Bu methodumu daha iyi açıklayabilmek için, şu aşağıdaki örnekleri verebilirim.

Birinci olarak: İlk, orta, ve yüksek tahsilimiz sırasında, özgürlük, kardeşlik ve eşitlik prensipleri ile, kölelerin hürriyetlerine kavuşturulmasını, 1789 yılında gerçekleşen Fransız Devrimi ve onun büyük sonuçlarına bağlamak şeklinde okuttular, öğretiler ve yorumladılar. Kaldı ki bu prensipler, batıya Fransa'ya doğudan geçmiştir. Arap ve İslâm ülkeleri ise, bu fikirlerin tesiri altında kalan diğer ülkelerin dışında yer alıyorlardı. Ancak ne ilkokul, ne orta-lise, ne yüksek okul hocaları, bunları bize zikretmiş, ne de bu soylu prensiplerin Fransız devriminden oniki asır önce İslâmiyet'in getirdiği prensipler olduğunu hiçbir kitapta okumadım. Buna dayanarak bu prensipleri, Kur'ân-ı Kerîm'i birinci kaynak; yüce Peygamber'in hadislerini (sözlerini, amellerini, fikirlerini) ikinci kaynak; sahâbî, fakîhler (fıkıhçılar) ve halifelerin kanunlaştırdıklarını s.16 üçüncü kaynak edinerek, iki büyük bölümde araştırmaya çalıştım. Pratikte uyguladığım bu canlı konuları, diğer milletlerdekiyle kar-

Mûsâ'ya Tevrat'ı İbranice indirdiği halde, İsa Peygamber'in yaşadığı sıralarda o bölgede Aramca konuşulduğu için İncil'in orijinali Aramca'dır. Yoksa herhangi bir dilin kutsallığı söz konusu değildir" (Doç. Dr. İsmet Kayaoğlu, *İslâm Kurumları Tarihi*, Ankara 1980, s. 10).

şılaştırdırca, İslâmiyetin, dünyada ilk din olarak, bu kanunları öndört asır evvelinden getirdiği sonucuna ulaştım. Bu kanunları, halifeler ve devlet adamları, İslâmiyetin başlangıcında, Emevî hilâfeti sırasında, Abbasîler döneminde ve Asya, Afrika ve Avrupa'da bulunan diğere İslâm devlet ve devletçikleri, söz ve fiil olarak uygulamışlardır.

İkinci olarak: Bizim, hocalarımızdan ve modern eserlerden öğrendiğimiz kadarıyla iş düzeni, işçi ve çiftçilere gösterilen ilgi, fakirlik, hastalık ve cehalete karşı alınan sosyal önlemlerin, batı uygarlığından alınan konular olduğunu öğrendik. Bu konu ile ilgili olarak, son zamanlarda, genel olarak sosyalizm veya fakirliğe karşı mücadeleyi amaçlayan İslâm Sosyalizmi hakkında yayınlanan çok az sayıda araştırma ve makalelere rastladık. Buna dayanarak 1952-1958 yılları arasında, Bağdat İlahiyat Fakültesi Dekanı iken, İslâmiyet'de sosyal sigorta prensibini araştırmaya çalıştım. Buna da sosyal kefâlet (güvence) ve sosyal garanti adını verebiliriz. Yalnızca kefâlet fakirliğe karşı sosyal güvence konusunda değil, fakat aynı zamanda İslâmiyette çalışma, hastalığa ve cehâlete karşı sosyal güvence konularında da önde gelen Arap eserlerinden önemli bilgiler edindim. Ayrıca, Irak Hükümeti Radyosu'ndan bu konularda, çok sayıda konuşmalar yaptım. Bunların yanında, Bağdad'da tanınan muhtelif dergilerde, sayısız makale ve araştırmalar yayınladım. Bunlara dayanarak tüm bu konuları, uygarlığımızın eşsiz buluşlarını ve batı uygarlığının farkına varmasından asırlar önce, insanlığın mutluluğu için İslâmiyetin getirdiği (yüce) kanunların var olduğunu, araştırmacıların bilmeleri için geniş bir şekilde ele aldım.

Üçüncü olarak: Arada-sırada ve özellikle de İslâmiyet'in barışçı düşünce taşımadığını, demokrasiye eğilim göstermediğini; insanî, ilmî ve aklî düşünce taşımadığını iddia eden mustesrik, misyoner ve ırkçıların kitaplarında: İslâmiyet'e, müslümanlara, Arap uygarlığı ve bu uygarlık sahiplerine şiddetli saldırıları okuyorduk.

Bunun için, Arap uygarlığının meziyetleri (üstünlükleri) ve İslâmiyet'teki yönlerini kısaca anlatmaya çalıştım. Böylece muhtelif konuları temsil eden âyetleri saydım. Bütün bu saydığım âyet ve hadislerden, yalnızca Araplar ve Müslümanlar için değil, tüm beşeriyet için lüzumlu insanî, barışçı, demokratik, aklî ve ilmî düşüncelerin İslâmiyet'te bulunduğunu ortaya çıkardım. böylece görüyoruz ki Kur'ân-ı Kerîm; ilim, barış düşünce, demokrasi ve şûrâ kelimelelerini zikrettiği yüzlerce âyetinin yanısıra; âlemler, insan, âdemoğlu ve kul kelimelerini de defalarca tekrarlamıştır.

Dördüncü olarak: Arap Yarımadası'na, Arapların ana yurdu (menşei) ve asıl toprakları olduğunu kabul ederek, şu hususu vurgulamanın yerinde olacağına karar verdim: "Orada yaşayan herkes Araptır ve oraya bağlıdır. Oradan öncü veya hicret, ya da dalgalar (gruplar) halinde çıkan herkes de Arap'tır. Arap uygarlığının, Firavun'lar ve Mezopotamya uygarlığı kadar eski olduğunu ifade eden en güvenilir fikirleri ele aldım. Ayrıca Arap devletlerini, Yunan ve Bizans devletleriyle çağdaş olduğunu; uygarlıkları ise, en eski uygarlıklarla boy ölçüşür. Bunu gösteren en basit deliller, Arap dilinin kuvveti, Cahiliye Şiiri'nin güçlülüğü, Yemen Hadramavt, Umman, Hicaz ve Mezopotamya ve hatta Arap Yarımadası'nın ortalarında bulunan Arapların eski eserleridir. Bunun için bu adanın önemini, hem İslâmiyette, hem de İslâmiyetten önce olmak üzere, ortaya çıkarmaya özen gösterdim. Ayrıca, her ne kadar bazılarının ifâdesine göre, (bu eserler) kumlar altında yok oldu ise de, Araplar'ın devletlerini ve İslâmiyetten önceki dönemlerde Allah'ın (c.c.) emanetini taşımak için ve mesajını tüm dünyaya açık bir Arapça ile ulaştırmak ve beşeriyetin hidâyeti ve insanlığı karanlıktan aydınlığa çıkarmak için yüklediği seçiminde görülmektedir.

Arap uygarlığının, İslâmiyetten yirmi asır evvelinden kurulması ve Arap Yarımadasında yaşayan Arap milletine bağlı olması ve Arapların Arapça konuşması, bu uygarlığa "Arap Uygarlığı" adını vermemizin sebebini açıklayan etkenlerdir. Bunlara ek olarak Peygamber Efendimizin (S.A.V.) Arap, Haşimî ve köken olarak Kureyş'den olması; Kur'ân-ı Azîm'in indirilen metninin Arapça bir kitap olması, Kur'ân-ın getirdiği hükmün aşağıdaki ayete dayanarak Arapça bir hüküm olduğunu zikredebiliriz: "Böylece Biz Kur'ân-ı Arapça bir hüküm olarak indirdik"¹¹.

s.18 İşte bu nedenledir ki, Kur'ân-ı Kerîm, Arap medeniyetinin temeli ve hatta en büyük dayanağıdır diyebiliriz. Ayrıca İslâmiyet de, her ne kadar kimileri inkâr ediyor ve onun aleyhinde taassub gösteriyorsa da tüm müslümanları içine alan daha geniş bire uygarlığın temeli idi. Hatta İslâm dini dışındakiler bile, ne Araplar'dan önce, ne de Araplar'dan sonra, yönetimi altında kaldıkları milletlerden yararlandıklarından daha çok, İslâm'dan fayda görmüşlerdir. Bunun için İslâm yönetiminden (isteyerek) razı olmuşlardır.

Ulaşarak yazdığım yeni fikirler, topladığım madde ve tasnifimde izlediğim yol ise, çıkardığım fikirlere ve muhtelif metin, ha-

11. Kur'ân, Ra'd (XII) sûresi, âyet: 37.

dise ve olaylardan elde ettiğime düşüncelere dayanmaktadır. Bu nedendir ki çoğu zaman; metinlerle, âyetlerle, hadislerle fikhî teorilerle, bazı tarihî haberlerle; veya özel fikirlere işaret eden, ya da belirli fikirlere delâlet eden pratik örneklerle yetindiğimi görürsünüz. Bazen de irdeleme ve incelemeye yöneldim. Ancak, kitabımda şahit gösterdiğim fikirler, benim dışımdaki araştırmacıların ulaştıkları fikirler ise, bunların içeriklerine ve merciilerine, imkân ölçüsünde sayfa sayfa, hatta paragraf paragraf işaret ettim. Her ne kadar kitap, 500 sayfayı buldu ise de, doğrusunu söylemek gerekirse, Arap Medeniyetinin Asâleti gibi önemli bir konuyu kapsayan yalnızca kısa bir araştırmadır. Zira, diğer uygarlıklar içinde tespit ettiğimiz yönlerinin detaylı anlatımı, şumüllü ve ilmî bir şekilde yazılabilmesi, birkaç cilde ihtiyaç göstermektedir.

Bu çalışmamla ümit ediyorum ki, tüm Arap İslâm ülkelerindeki âlim, araştırmacı, üniversite ve üniversitelerin önüne, her Arabın, her müslamanın insaf sahibi olan her insanın onur duyacağı, soylu İslâm prensipleri ve Arapların şanlarının parlak sayfalarını sunmuş oldum. Bu konulara gerek duyulduğunda, kolaylıkla başvurulabilecek çok sayıda yabancı ve Arap kaynakları ile desteklenmiştir. Niyetim şu ki bu araştırmamı, *Araplarda İlim, Edebiyat ve Sanat Yenilikleri* isimli bir kitapla tamamlayayım. Bu kitabı; metinler, açıklamalar ve fikirlerden daha çok fayda sağlanması düşüncesiyle, bazı resim ve haritalarla takviye ettim. Kelime ve meşhurların çoğunu, hataya düşebilirim endişesiyle harekeli olarak göstermeye çalıştım. Aynı zamanda, doğru bir şekilde anlaşılması için, meşhur yabancı isimleri hem Arap, hem Latin harfleriyle kaydettim. İslâm-dan önceki ve sonraki Arap ve Müslümanlarla ilgili tarih olaylarının tümünde hicrî takvimini kullandım. Milâdî tarihi tek başına kullanmak alışkanlığımın dışına çıktım (Çok az yerde yalnızca miladî tarihi kullandım). Bunu yaparken, bizi kültürümüzden alıkoyan yabancıların edebiyatı, isimleri ve lakâbları gibi, kültürlere bağlayan şuuraltı fikir ve edebiyat sömürsünden kurtulmayı amaçladım. Ayrıca, bize değil, ancak kendilerine uygun olan siyasî ve sosyal sıfat ve lakâblarından kurtulmuş oluruz. Bu kitaba, açıklamalar, deyimler ve yorumları kapsayan bir "*Ek*" koydum. Bu ek içinde deyim ve kavramları açıkladım. Ayrıca, kitap metninin içine alamadığım tarihî faydalar ve haberleri bu ek kısmına aldım. Bu ekte, araştırmacıya kolaylık olsun diye, yorumunu ve açıklamalarını yaptığım sayfa ve satırların rakamlarını zikrettim. Birinci baskıda, yer, bölge ve meşhurların geniş fihristlerini verdim. Ancak uzun olur endişesiyle ikinci ve üçüncü baskılarda bunları zikretmedim.

Şayet isabet etmişsem, istediğim de bu idi. Eğer hata yapmışsam, olgunluk ve kusursuzluk, ancak Allah'a (c.c.) mahsustur. Allah (c.c.) niyetimizi bilir. O, bize yeter ve bizi başarıya ulaştıran O'dur. Son duâmımız ise; "âlemlerin Rabb'ı Allah'adır" şeklindedir.

el-A'zamiyye 1395/1975

el-Mü'ellif

Dr. Naci MA'RUF

Şimdi de, buraya kadar "*Giriş*" kısmının tercümesini sunduğumuz *el-Esâletü el-Hadâratü el-Arabiyeti* isimli, bu Arapça te'lif kitabın içeriği hakkında, daha detaylı bilgi verebilmek için, "*İçindekiler*" tablosunda yer alan konu başlıklarını, esere bağlı kalarak, kendi "*Bölüm*", "*Kısım*" sayfa numaralarıyla ve yararlanmada pratikliği sağlamak düşüncesiyle, sistematik şekilde aşağıya alıyoruz:

BÖLÜM: I

CAHİLİYE VE İSLAMİYET DÖNEMLERİNDE ARAP UYGARLIĞI (s. 21-70)

1. Kısım: Arap Uygarlığı'nın Geçirdiği Merhale ve Devirler,
2. Kısım: Arap Uygarlığının Karakteri
3. Kısım: Arap Uygarlığı'nı ve İslâmiyeti Araştırmak İçin, Câhiliye Döneminin Önemi
4. Kısım: Arap Uygarlığı ve Eski Uygarlıklar Arasında Karşılaştırma
5. Kısım: Arap Uygarlığı ile Modern Uygarlıklar Arasında Karşılaştırma

BÖLÜM: II

CAHİLİYE DÖNEMİ ARAP UYGARLIĞI (s. 71-160)

1. Kısım: Arap Yarımadası'na Bir Bakış
2. Kısım: Arap Yarımadası Sakinlerine Bir Bakış
3. Kısım: Güney Arap Devletleri
4. Kısım: Kuzey Arap Devletleri
5. Kısım: Kureyş Hükümeti
6. Kısım: Cahiliye Kelimesine Bir Bakış
7. Kısım: Cahiliye Döneminde Arapların ilimleri
8. Kısım: Cahiliye Döneminde Arap Dinleri ve Arap Yarımadasındaki Tanrılar

9. Kısım: Araplar'ın Uygarlığa Karşı Yetenekleri
10. Kısım: Cahiliye Dönemi Arap Uygarlığı Belirtileri

BÖLÜM: III

ARAP UYGARLIĞININ ÜSTÜNLÜĞÜ VE ÖZELLİKLERİ (s. 161-228)

1. Kısım: Arap Uygarlığı'nın Temelleri ve Unsurları
2. Kısım: Arap Uygarlığı'ndaki Canlılık (Activite)
3. Kısım: Arap Uygarlığı'nın Kapsamı
4. Kısım: Arap Uygarlığı'nda İslâmiyet'e Karşı Sadâkat
5. Kısım: Arap Uygarlığı'nın İnsancıl Yönü
6. Kısım: Arapların İslâmiyet ile Yükselmeleri
7. Kısım: Arap Uygarlığı'nda Barışçı Eğilim
8. Kısım: Arap Uygarlığı'nın İlmî Yönü
9. Kısım: Arap Uygarlığı'nın Aklî Tarafı
10. Kısım: Arap Uygarlığı'nda Şûrâ ve Demokrasi

BÖLÜM: IV

İSLAMİ DÖNEMDE ARAP UYGARLIĞININ YÖNLERİ (s. 229-384)

1. Kısım: İslâmî Dönemde Arap Uygarlığı'nın Başlangıcı
2. Kısım: İslâmî Fetihler ve Araplar'ın Yenilen Milletlere Karşı Tutumları
3. Kısım: Arap Uygarlığının Temeli Olan Kur'ân-ı Kerîm
4. Kısım: Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşliğe Çağrı
5. Kısım: Köleliği Kaldırmaya Dâvet ve İslâm'da Kölelerin Serbest Bırakılması
6. Kısım: İslâm'da Yargı Kuralları ve Güzel Ahlâk
7. Kısım: Fakirliğe Karşı Sosyal Güvence ve Çalışmaya Çağrı
8. Kısım: Hastalık ve Bilgisizliğe Karşı, Sosyal Güvenceye Çağrı
9. Kısım: İyiliği Emretmeye ve Kötülüğü Yasaklamaya Çağrı

BÖLÜM: V

ARAP UYGARLIĞINDAKİ ALINTILAR (s. 385-472)

1. Kısım: Arap Uygarlığı ile Eski Dünya Uygarlıkları Arasındaki Kaynaşma
2. Kısım: Eski Arap Kültürü

3. Kısım: Eski Yunan ve Roma Kültürü
4. Kısım: İran, Süryânî ve Hind Kültürü
5. Kısım: Arap, Yahudi ve Hristiyan Dinlerinin Arap Uygarlığı'na Etkileri
6. Kısım: Mezopotamya ve Mısır'da Kültür Merkezleri
7. Kısım: Arapların Başkalarından Aldıkları İlimler
8. Kısım: (Başka Dillerden) Arapça'ya Tercüme (ler)
9. Kısım: Arapça'ya Tercüme Yapan En Ünlü Kişiler
10. Kısım: Tercüme ve Te'lif Enstitüleri:
 - Umumî ve Özel Tercüme (ilim) Yuvaları
 - Bağdat Tercüme Yuvası
 - Tunus Tercüme Yuvası
 - Kahire Tercüme Yuvası
 - Ali b. Yahya el-Müneccim'in Özel İlim Yuvası
 - Fetih b. Hakan'ın Özel İlim Yuvası
 - Rasathaneler, Hastahaneler
 - İlim veya Kütüphane Evleri
 - Medreseler ve Üniversiteler
 - Mahalle Mektepleri (Sosyal, Dinî, Kültürel Hizmetler Veren Yurtlar) Ribat.
 - Özel Kütüphaneler (Arşivler)
 - Mescitler ve Zaviyeler
 - Açıklama, Deyim ve Yorumlar Eki (Mülhak)
 - Matbû Arapça Kaynaklar
 - Yazma Arapça Kaynaklar
 - Yabancı Kaynaklar
 - Harita ve Resimler Fihristi
 - Konu Fihristi
 - Müellifin Matbû Eserleri